

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

of linguistic features by bilingual individuals to enhance their communication, distinguishing it from code-switching through its more dynamic and integrated approach to language use.

García (2009) promotes translanguaging as a strategy for linguistic and social empowerment, aiming to address educational disparities. This shift towards a multimodal and multisensory perspective on language acquisition recognizes the complex nature of communication among bilingual and multilingual individuals. The pedagogical adoption of translanguaging, as proposed by García and Wei (2014), marks a significant departure from traditional bilingual education methods, offering a holistic view of language use and learning [1].

In conclusion, the emergence of translanguaging as a pedagogical concept represents a pivotal shift in language teaching, transcending traditional bilingual education methods by advocating for the integrated use of multiple languages. This holistic approach, which recognizes the seamless integration of diverse languages in communication, signifies a progressive move towards more inclusive, effective, and culturally diverse educational practices, especially in multilingual EMI environments. This innovative methodology has been instrumental in merging language learning with subject-specific education, promoting active engagement and knowledge creation across languages. Despite challenges in balancing language and content in translanguaging-focused classrooms, further research supports its effectiveness in enhancing students' understanding and engagement in academic disciplines, particularly in multilingual settings without a common native language. The use of translanguaging and code-switching techniques in language instruction, particularly in EMI programs in multilingual contexts like Kazakhstan, represents a forward-thinking shift towards more inclusive, effective, and culturally diverse educational approaches.

Literature

1. García, O., Wei, L., García, O., & Wei, L. (2014). *Language, bilingualism and education* (pp. 46-62). Palgrave Macmillan UK.
2. Goodman, B., Kambatyrova, A., Aitzhanova, K., Kerimkulova, S., & Chsherbakov, A. (2022). Institutional supports for language development through English-medium instruction: A factor analysis. *Tesol quarterly*, 56(2), 713-749.
3. May, S. (2019). Negotiating the multilingual turn in SLA. *The Modern Language Journal*, 103, 122-129.
4. Manan, S. A., & Tul-Kubra, K. (2022). Beyond 'two-solitudes' assumption and monolingual idealism: generating spaces for multilingual turn in Pakistan. *International Journal of Multilingualism*, 19(3), 346-367.
5. Manan, S. A., Channa, L. A., & Haidar, S. (2023). Fostering the multilingual agenda in EMI: Researchers as reflective thinkers and stance shifters. In *English-medium instruction pedagogies in multilingual universities in Asia* (pp. 11-31). Routledge.

УДК 81.276.1

АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІ КОГНИТИВТІК ТҮРҒЫДАН ЗЕРТТЕУ

Қыдыкенова Дина Асылбекқызы

Шалқарбек Әйгерім

ddinn0305@gmail.com, moonbeauty@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Филология факультеті, Шетел филологиясы кафедрасы,
Астана, Қазақстан

Қоғам өзгеріп дүние түрленіп сан түрлі түрге енгенде, адамдардың білімділігі артқан сайын мәдени орта қалыптасады. Мұның нәтижесінде адамдардың ой-санасы, өмірге деген көзқарасы белгілі бір сатыға жоғарылап, адамдар өзара қарым-қатынасқа түсіп, мәдениет арқылы мәдениетаралық қатынасқа түседі. Тілде адамның барлық шығармашылық әрекеті,

оның өмірге деген көзқарасы көрініс табады. Адамның табиғат жайындағы, өз өмірі, арман-мақсаты, адами ізденімпаздығы, тұлғалық бедері, өз ұлтына деген мақтанышы, ата-тегіндегі тектілігі тіптен өмір сүру барысында көрген – түйгендері, өз ұлттының басты ерекшеліктері, өз ұлтына ғана тән ұлттық құндылық, ұлттық ерекшелік, ұлттық мәдени құндылық, салт-дәстүр тек сол ұлтқа тән ерекшеліктер фразеологизмдерде көрініс табады

Фразеологизмдер қатарында айрықша фразеологиялық бірліктер - соматизмдер ерекше топқа бөлінеді, олардың ерекшелігі құрылымында адам немесе жануар денесінің бір бөлігін білдіретін маңызды компонент ретінде болуы болып табылады. Зерттеуші Н.Н. Кириллованың пікірінше, соматикалық компонент зат есім бола отырып, келесі грамматикалық категорияларға ие: Сан категориясы және сенімділік / сенімсіздік категориясы [1, 35-40 б.]. Орыс тілінің материалына қолданудағы соматикалық фразеологизм ұғымын алғаш рет Э.М. Мордкович өзінің «соматикалық фразеологиялық бірліктердің семантикалық-тақырыптық топтары» атты еңбегінде көптеген соматикалық фразеологиялық бірліктер теріс сипаттама ретінде әрекет етеді деген дәлелдер келтірілген.

Фразеологиялық проблемамен байланысты назар аударуға тұрарлық мәселелердің бірі – соматизмдердің пайда болуы туралы мәселе. Басқа тілдердегідей, орыс және қазақ тілдерінде соматизм фразеологизмнің ең көне қабаттарының бірі болып табылады. Олардың пайда болуы белгілі бір тілдік ұжымның немесе қоғамның қоршаған әлемді қабылдау және осы дүниетанымды тиісті тілдік құралдармен білдіру қажеттілігімен тығыз байланысты. Тілмен бірге пайда болатын және дамиды соматизмдер шындықтың көптеген аспектілерін, адам мен табиғат, адам мен қоғам арасындағы қатынастардың әртүрлі аспектілерін және т. б. көрсетеді. Егер біз әртүрлі халықтардың фразеологизмдерін салыстыратын болсақ, онда бір ойды білдіру үшін әртүрлі халықтар әртүрлі бейнелерді, фразеологизмдерді қолданғаны бірден байқалады. Бұл фразеологиялық бірліктер тіл мен елдің шекарасынан оңай «шығып», басқа халықтардың тілдерінде тез «тамыр жайған» болса да, әр түрлі халықтар бір ойды бірдей бейнелермен, бірдей мақал-мәтелдермен білдіретін жағдайлар әлдеқайда аз.

Әр түрлі тілдерде баламалы ФБ әдетте бұл халықтардың уақыт өте келе бір-бірімен байланыста болғандығының, саяси, мәдени және экономикалық қатынастардың болғандығының дәлелі ретінде қызмет етеді. Мысалы: 'eye-bang' / 'көзімен ішіп-жеп барады' [3, с. 64]; 'stab sm' in the back' / 'яқтан шалу' [2, с. 39]. Көптеген фразеологиялық бірліктер, олар бірдей ой шеңберін білдіргеніне қарамастан, әртүрлі формада пайда болады, әртүрлі бейнелерді қамтиды.

Табиғи және климаттық жағдайлар, осы органның экономикалық және әлеуметтік жағдайы, яғни өмірдің материалдық жағдайлары адамның бүкіл ой шеңберіне, сәйкесінше фольклорға және оның шеңберінде фразеологиялық бірліктерге қатты әсер етеді. Бір ой, Бір өмірлік тәжірибе әр түрлі тілдер әртүрлі тәсілдермен білдіреді. Соматизмдердің пайда болу көздерінің бірі - адамның сезімдерін, күйлерін, тәжірибелерін білдіретін әртүрлі қимылдары мен бет қимылдарын білдіретін тіркестердің қалыптасуы. Бұл типтегі ФБ табиғи сипатқа ие, өйткені олар туыстық дәрежесіне қарамастан көптеген тілдерге ортақ және сөйлеушілердің қоршаған шындықты бақылауынан туындайды. Семантикада әр түрлі болатын бұл соматизмдер жеке адамның психикалық күйлерінің ерекшеліктерімен байланысты. Әрине, бұл жағдайда бізді жест-ишараның өзі немесе бет-әлпет әрекеті емес, сол жест немесе бет-әлпет әрекетінен туындаған кескіннің мағынасы қызықтырады. Мысалы, СФ «swallow tongue» / 'аузын буған өгіздей' [2, 34 бет]], ауыздың қозғалысымен қатар, маңызды 'үнсіздік сақтау' мағынасын білдіреді. Біреудің қолын қысу тікелей мағынасы бар 'физикалық қозғалыс', 'қысу' және фразеологиялық мағыналар: 'сәлемдесу', 'қоштасу', 'Алғыс айту', 'келісу', 'құттықтау' және т. б. жест-ишара мен бет қимылдары адамдардың бірқатар психикалық күйлерінің сүйемелдеушісі болғандықтан, осы күйлерді білдіретін тіркестер, екінші семантикалық сипатқа ие. Мысалы, 'give hush money' / 'аузын майлау' [2, с. 34] тікелей мәнмен қатар, ол "пара беру" және т. б. бейнелі мәнге ие.

Бұл ФБ-те тікелей мағынамен қатар екінші семантикалық сипат дамиды, яғни, олардың құрамдас бөліктерінің мағынасына ешқандай қатысы жоқ фразеологиялық мағына

қалыптасады. Мұндай құбылыс біріктірілген омонимия деп аталады. Бұл қимылдар мен бет қимылдарын білдіретін көптеген ФБ-лерге тән. Сирек жағдайларда омонимияның ыдырауы орын алады, нәтижесінде бұл тіркестер тек фразеологиялық мағынаға ие болады. Мысалы, 'көзбен ішіп жеу' біреуге сұқтанып қарау мағынасын білдіреді. Сондай-ақ, физиологиялық сезімдер мен адам ағзасының психофизикалық қоздырғыштарға рефлекстері көзі болып табылатын соматизмдер де қызығушылық тудырады. Әр түрлі эмоциялар шындықты көрсетудің өзіндік формасы бола отырып, адамның қоршаған әлемге субъективті қатынасын білдіреді және ағылшан және қазақ тілдерінде белсенді жұмыс істейтін аффективті ФБ күшімен ұсынылуы мүмкін. Мысалы, жағымды эмоциялар «laugh sb's head off»/ 'екі езуі екі құлағына жеткенше күлу' – 'қуану' мағынасында. [2, 60 бет].

Теріс эмоцияларды білдіретін ФБ көп мөлшерде ұсынылған - қорқыныш, ашу, тітіркену, толқу және т. б. сипаттайды. Мысалды, 'loose heart' / 'бас терісі салбырау' – 'үмітсіздену, қайғыру' және т.б. [2, 45 бет]. ФЮ көздері туралы айтатын болсақ, "дереккөз" сөзін кең мағынада түсіну керек. Әрине, соматизмдер ғана емес, сонымен қатар ФБ тің де негізгі көзі - сөйлеу. Біздің ойымызша, соматизм білім берудің ең маңызды, тілден тыс факторларын қарастырады. Енді оларды қалыптастырудың ең белсенді және өнімді тілдік тәсілдерін анықтау қажет. Метафоралық соматизмдер әртүрлілігі екі тең емес топқа бөлінеді:

1) дәлелді метафоралық соматизмдер;

2) ынталандырылмаған метафоралық соматизмдер. Қайта түсіндіру нәтижесінде пайда болған бейнелі соматизмдер семантикалық құрылымның екі жазықтығымен сипатталады, яғни, тікелей және бейнелі (фразеологиялық) мағынаға ие болады. Мәннің тасымалдануы ФБ негізгі генерациялаушы факторы болып табылады және ол әртүрлі белгілердің ұқсастығына негізделуі мүмкін:

1. Нысандардың пішіні немесе өлшемі ұқсастығы, мысалы: 'sharp tongue' / 'тілі ащы' – 'әңгімеде дөрекі' и т.б. Бұған қоршаған әлемнің басқа объектілерінің белгілеріне ұқсас құрылған соматизмдер жатады. Мысалы, сөйлеу тәжірибесінде қалыптасқан соматизмдер халықтық медицинасымен байланысты өмір мен өмір құбылыстарын білдіреді. Басқаша айтқанда, бұл ФБ бөлінбейтін және тұтас бірліктер болып табылады, олардың жалпы мәні олардың жеке компоненттерінің мәндерімен қолданылады.

2. Функциялардың ұқсастығы: 'shut sb's mouth' / 'аузын жабу' – «үнсіз болу».

3. Сезімдердің ұқсастығы: 'open heart' / 'шын жүректен' – 'толық ашықтықпен', 'қулықсыз, шын жүректен' және т. б.

4. Субъектінің біреуге қатысты мінез-құлқының ұқсастығы.: 'bite one's tongue' / 'аузына құм құю' – 'сөйлеткізбеу'.

5. Психикалық қатынастардың кеңістіктік қатынастарға ұқсастығы: 'bow at the knee' / 'аяғына жығылу' – 'жалыну, біреуден сұрау'. Жоғарыда келтірілген мысалдардан соматизмнің бейнелі метафоралық мәні арасындағы байланыс өте оңай орнатылатындығын көруге болады, бірақ кейде бұл байланысты түсіндіру үшін этимологиялық талдауға жүгіну керек, бұл қосымша зерттеулерді қажет етеді.

Барлық компоненттер қайта ойластырылмаған метафоралық соматизмдерде қайта ойластырылған бөлікті бөліп көрсету және семантикалық ауысуды орнату оңай. Мысалы, Например, в выражении 'stay on your toes' / 'екі қолын мұрнына тығып қалу' – етістік тікелей мағынада қолданылады, ал фразеологизмнің қалған бөлігі бейнелі түрде қолданылады – 'сенген нәрсемен қалу, қол жеткізген нәрсеге үміттену'. Метафоралық соматизмнің белгілі бір саны сөзбе-сөз мағынасы болмайтын бірліктер болып табылады, мұндай СФ еркін пайдалану кезеңін айналып өтіп, дайын бейнелі мағынада пайда болады, мысалы, «put one's teeth on the shelf» 'ашығу' мағынасында; «grinning from ear to ear»/ 'екі езуі екі құлағында' – «қуанышы, көңілді» мағынасында. Әр халық кейбір бөлшектерді бөліп көрсетеді, сондықтан жеке ФБ дің әлеуетті мүмкіндіктері бірдей болуы мүмкін, бірақ оларды жүзеге асыру әр түрлі сипатта. Мысалы, "өмірдегі қиын сәтте көмектесу", "жақсылық жасау" мағынасын қазақ тілінде «көмек қолын созу», ағылшынша баламада «lend a willing hand»

Салыстырылатын тілдердегі әртүрлі ұғымдар салыстырылатын бейнелер, таңбалар әрқашан бірдей бола бермейтіні белгілі. Мұндай ФБ мағыналарындағы алшақтық, ең алдымен, табиғи жағдайларға, тұрмыстық, мәдени және діни дәстүрлерге, сондай-ақ белгілі бір тілде бекітілген номинация тенденцияларына байланысты. Жоғарыда айтылғандай, қазіргі тілдің басым көпшілігі жергілікті лексика негізінде пайда болды. Оның шегінде соматизмдер шығу көздері әр түрлі және әртүрлі тарихи дәуірлерге жатады. Соматизмдер бейнелері халықтың материалдық-мәдени және әлеуметтік-рухани өмірінің әртүрлі салаларынан алынған. Белгілі аспект бойынша фразеологиялық бірліктер-бұл халықтың рухани құндылықтарының синтезі, ішінара өткеннің бейнесін қайта жасайды және бізді сөйлейтін ұжымның әдет-ғұрыптарымен, әдет-ғұрыптарымен, дәстүрлерімен және ойлау ерекшеліктерімен таныстырады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Кириллова, Н.Н. Компонент фразеологической единицы и слово (на материале соматических фразеологизмов современного французского языка) Текст.: дис ... канд. филол. наук / Н.Н. Кириллова. Д., 1975. – 163 с.
2. Кожаметова, К.Х. Казахско-русский фразеологический словарь К.Х. Кожаметова, Р.Е. Жайсакова. – Алматы: Мектеп, 1988. – 224 с. / 418
3. Мордкович, Э.М. Семантико-тематические группы соматических фразеологизмов / Э.М. Мордкович // Актуальные проблемы фразеологии. – Новосибирск, 1971. – С. 244-245.

УДК 378

РОЛЬ ЦИФРОВЫХ АУТЕНТИЧНЫХ ТЕКСТОВ В КОММУНИКАТИВНОМ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Нұржанова Айым Нұржанқызы

nurzhanovaiym@mail.ru

Магистрант 2-го курса кафедры Теории и Практики Иностранных Языков,

ЕНУ им. Л. Н. Гумилёва, Астана, Казахстан

Научный руководитель - Абдыхалыкова А. М.

С развитием технологий сфера обучения иностранным языкам претерпевает значительные изменения, предлагая новые методы и подходы к преподаванию. Особое место среди них, не теряя своей актуальности, занимает коммуникативное обучение языкам (КОЯ), подразумевающее акцент на реализации коммуникативного потенциала обучения [1]. Сформированный в 70-х годах XX века, данный подход успешно адаптировался к современным реалиям, включив в себя использование цифровых аутентичных текстов. Эти материалы, созданные для носителей языка и имеющие высокую степень вовлеченности и аутентичности, являются неотъемлемой частью учебного процесса. Они обогащают обучение, делая его более динамичным и приближенным к реальному общению.

Российский методист-исследователь Пассов Е.И. разработал коммуникативный метод обучения иноязычному говорению, который акцентирует внимание на общении как основном средстве овладения языком. Этот метод предполагает, что ученик учит язык через активное общение, а не только через изучение грамматики и словарного запаса [1].

По мнению С. С. Кунаевой, современное преподавание иностранных языков должно быть основано на культуре и межкультурной коммуникации. Использование аутентичных материалов, созданных для носителей языка, считается лучшим способом связать ученика с языком и культурой. Такие материалы помогают ученикам познакомиться с реальным использованием языка, что способствует глубокому общению и пониманию культуры [2].